

УДК 342.71

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-15

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА: JUS SOLI та JUS SANGUINIS

Макаров М. В.,

аспірант кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, 61024, вул. Пушкінська, 77,
e-mail: makarov_m_v@vladi.com.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0001-9524-9092>

АНОТАЦІЯ: досліджено міжнародно-правові принципи громадянства в національних системах права різних країн. Розглянуто зміст відповідних принципів інституту громадянства та їх значення в умовах глобалізації. Проаналізовано положення конституційного права зарубіжних країн, а також чинного законодавства України. Акцентовано увагу на існуючих міжнародно-правових принципах інституту громадянства, їх вплив на вітчизняну правову систему; отримали подальший розвиток пропозиції щодо адаптації законодавства України відповідно до вимог Європейського союзу.

Автор статті погоджується з тими вченими, які зазначають, що в чинному конституційному законі зарубіжних країн переважають два принципи. "Jus soli" - принцип, поширений у Латинській Америці, Азії, деяких океанічних країнах та Північній Америці. За його словами, громадянство набувається в територіальній юрисдикції країни. Принцип Юса Солі не завжди є абсолютним. Іноді країни, які мають закони про права на ґрунт, вимагають законного проживання в країні до того, як влада виконає це право, наприклад, у Камбоджі чи Таїланді. Іноді закони jus sol застосовуються лише до одного покоління, наприклад, у деяких країнах Близького Сходу, де дитині, народженій на цій території, надано громадянство, лише якщо батько дитини (незалежно від національності) народився на одній території, а іноді "jus soli" буде обмежено віком.

Були висвітлені деякі питання громадянства за принципом "Jus sanguinis" (або "права крові") як одного з основних принципів громадянства. Громадянство згідно з ним набувається за громадянством або етнічною ознакою одного або обох батьків. Наприклад, діти при народженні автоматично стають громадянами певної держави, якщо один або обидва їхні батьки мають громадянство цієї держави або національність етнічного, культурного чи іншого походження. Зазначається, що громадянство за "кровним законом" допомагає у випадках подолання без громадянства, оскільки воно стосується дітей, батьки яких не є громадянами держави (місто народження дитини).

Автор приходить до висновку, що "право крові" (jus sanguinis) - це принцип, заснований на тому, що громадянство набувається від батьків, незалежно від місця їх народження. Зазвичай це відбувається в більшості частин Азії та Європи та частинах Африки. Ця форма громадянства є більш етноцентричною, вирішує проблему безгромадянства, але в більшості випадків призводить до виникнення подвійного громадянства.

Слід зазначити, що все більше країн приймають закони про громадянство, які поєднують обидва ці принципи. Хоча країни часто спочатку приймають правила "jus soli" або "jus sanguinis", багато країн останнім часом змінили свою політику, щоб перейти до іншого підходу.

Щодо України, то автор робить висновок, що законодавець поєднав перераховані вище два принципи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: jus soli; jus sanguinis; міжнародно-правові принципи, інститут громадянства; принципи права; принципи інституту громадянства; громадянство України; право на громадянство.

ОСНОВОПОЛАГАЮЩИЕ ПРИНЦИПЫ ИНСТИТУТА ГРАЖДАНСТВА: JUS SOLI И JUS SANGUINIS

Макаров М. В.,

аспірант кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
г. Харьков, 61024, ул. Пушкинская, 77,
e-mail: makarov_m_v@vladi.com.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0001-9524-9092>

АННОТАЦИЯ: исследованы международно-правовые принципы гражданства в национальных системах права разных стран. Рассмотрено содержание соответствующих принципов института гражданства и их значение в условиях глобализации. Проанализированы положения конституционного права зарубежных стран, а также действующего законодательства Украины. Акцентируется внимание на существующих международно-правовых принципах института гражданства, их влияние на отечественную правовую систему; получили дальнейшее развитие предложения по адаптации законодательства Украины в соответствии с требованиями Европейского союза.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: jus soli; jus sanguinis; международно-правовые принципы; институт гражданства; принципы права; принципы института гражданства; гражданство Украины; право на гражданство.

FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF THE INSTITUTION OF CITIZENSHIP: JUS SOLI AND JUS SANGUINIS

Mikhail Makarov,

graduate student of the department
of constitutional law of Ukraine
National Law University
named after Yaroslav the Wise,
Kharkov, 61024, st. Pushkinskaya, 77,
e-mail: makarov_m_v@vladi.com.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0001-9524-9092>

ANNOTATION: the international legal principles of citizenship in the national systems of law of different countries are researched. Considered the content of the appropriate principles of the institution of citizenship and their importance in the context of globalization are also considered. The provisions of the constitutional law of foreign countries, as well as the current legislation of Ukraine are analyzed. The attention is focused on the existing international legal principles of the institution of citizenship, their impact on the domestic legal system; The proposals on adaptation of the legislation of Ukraine in accordance with the requirements of the European Union were further developed.

The author of the article agrees with those scientists who point out In the present constitutional law of foreign countries two principles prevail. "Jus soli" is a principle that is common in Latin America, Asia, some oceanic countries and North America. According to him, citizenship is acquired in the territorial jurisdiction of the country. The Jus Soli principle is not always absolute. Sometimes countries with "soil rights" laws require legal residence in the country before the authorities will enforce this right, such as in Cambodia or Thailand. Sometimes jus sol laws only apply to one generation, for example, in some countries in the Middle East where a child born in that territory is granted citizenship only if the child's father (regardless of nationality) was born in the same territory, and sometimes "jus soli" will be limited by age. The "right of blood" (jus sanguinis) is a principle based on the fact that citizenship is acquired from their parents regardless of their place of birth. This is usually the case in most parts of Asia and Europe and parts of Africa. This form of citizenship is more ethnocentric, solves the problem of statelessness, but in most cases leads to the emergence of dual citizenship.

Some issues of citizenship on the principle of "Jus sanguinis" (or "right of blood") as one of the fundamental principles of citizenship have been covered. Citizenship according to him is acquired by the nationality or ethnicity of one or both parents. For example, children at birth automatically become nationals of a particular state if one or both of their parents have the nationality of that state or nationality of ethnic, cultural or other origin. It is noted that citizenship by "blood law" helps in cases of overcoming statelessness, because it applies to children whose parents are not citizens of the state (the city of birth of the child).

It should be noted that more countries are adopting citizenship laws that combine both of these principles. Although countries have often adopted the rules of "jus soli" or "jus sanguinis" at first, many countries have recently changed their policies to move to a different approach.

As for Ukraine, the author concludes that the legislator has combined the above two principles.

KEY WORDS: jus soli; jus sanguinis; international legal principles; citizenship institute; principles of law; principles of the institution of citizenship; citizenship of Ukraine; right to citizenship.

Актуальність проблеми. Кожна країна має свою власну політику, правила і критерії щодо громадянства. Беручи до уваги цей факт, ми говоримо про різний зміст понять громадянства в кожній державі, а отже й про принципи, на яких воно будується (внутрішній компонент) [1, 125 с.].

Історично поняття громадянства передбачало здійснення особою юридичних і політичних прав, але на початку ХХ ст. концепція громадянства була переглянута, щоб включити соціальні, економічні й громадянські права.

Будь-які питання громадянства та пов'язані із ним процедури тривалий час регулювалися виключно національним законодавством. Але, як вірно зазначив Янковський С.А. «...інтенсивний розвиток міжнародного права у сфері прав людини певною мірою змінив, або точніше сказати, доповнив даний порядок» [2, 909 с.]. На сьогодні, значний вплив на громадянство мають глобалізаційні процеси. Окрім внутрішнього права країн, інститут громадянства значною мірою регулюється нормами міжнародного права. Одним з багатьох прикладів таких процесів – прийняття в Новому Часі конституцій зарубіжними країнами (США 1787 р, Франція 1789 р.), також загальних документів: Загальної Декларації Прав Людини 1948 р., Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.; а згодом й оформлення конституційного права зарубіжних країн.

Таким чином, конституційне право зарубіжних країн йде шляхом вироблення основних правових принципів інституту громадянства, - іншими словами принципи інституту громадянства мають зовнішній компонент при формуванні. Зауважуючи при цьому факт оформлення норм громадянства в кожній державі на основі економічного, політичного, історичного, культурного розвитку, а також розвиненості правової системи і рівня захисту прав і свобод громадянина (внутрішній компонент).

Вважаємо за доцільне дослідити основні міжнародно-правові принципи інституту громадянства саме в цій єдності для розуміння сучасних проблем, які виникають в суспільстві через різноманітність регулювання в сфері громадянства. Наприклад, дедалі сильніше концептуальна, правова і ідеологічна

межа між громадянами і іноземцями або мігрантами, яка встановлюється кожною державою. Кожна країна проводить відмінність між громадянами і резидентами-іноземцями, зберігаючи за собою певні права та пільги, а також певні обов'язки для громадян. Більше того, державами спеціально створюються відповідні економічні, політичні, соціальні та інші умови для залучення на свою територію іммігрантів.

Не можна не згадати також і міграційні процеси, якими супроводжується XXI ст. Їх інтенсифікація створює нові наукові дискусії та правові колізії. Наприклад, все частішають випадки: подвійного громадянства, зокрема через народження дитини не в країні батьків; осіб без громадянства, внутрішньо і зовнішньо переміщених осіб, біженців. Особливо багато питань постає через державно-політичні організації, такі як ООН, НАТО, Європейський Союз тощо.

На наш погляд, доречно почати вивчення проблем із осмислення основних міжнародно-правових принципів інституту громадянства.

Мета публікації – проаналізувати основні міжнародно-правові принципи набуття громадянства, розглянути міжнародний досвід в питаннях громадянства, окреслити шляхи удосконалення законодавства України і вирішення проблем, пов'язаних із основними міжнародно-правовими принципами інституту громадянства.

Огляд праць з даної проблематики. Проблеми, пов'язані із конституційним інститутом громадянства висвітлювали наступні вітчизняні вчені: Л. Альбертіні, Ю. Барабаш, Р. Бедрій, О. В. Буткевич, І. Дахова, О. Журавко, М. Козюбра, О. Кушніренко, О. Лотюк, О. Малиновська, Я. Подима, П. Рабінович, Т. Слінько, М. Суржинський, Ю. Тодика та інші.

Серед зарубіжних дослідників зазначимо: Ж. Де Грута, М. Вінка, К. Джопке, С. Сміта, Д. Бейлі, Д. Леммі, Д. Костакопулу та інших.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дає підстави виокремити два основні міжнародно-правові принципи набуття громадянства.

Першим основоположним міжнародно-правовим принципом є (лат. «**Jus Soli**») – означає «право ґрунту», «право землі». Це принцип набуття громадянства за місцем народження особи, незалежно від громадянства її батьків.

«Jus soli» є частиною англійського загального права. Назване так тому, що воно було «загальним» для всіх королівських судів по всій Англії – виникло в практиці судів англійських королів протягом століть після нормандського завоювання в 1066 році [4, с. 71-72].

Відмітимо, що кожна країна, яка свого часу була колонізована Великобританією використовує загальне право, за винятком тих, які були раніше, чи навпаки пізніше колонізовані іншими країнами. Іншими словами, якщо Британія колонізує «нежилу» або «невірну» територію, англійський закон автоматично застосовується на території з моменту колонізації, але якщо на колонізованій території існує вже існуюча правова система, місцевий закон буде застосовувати (фактично, форму непрямого правила), поки воно офіційно не замінено англійським законодавством Королівської прерогативою, що підкоряється Вестмінстерському парламенту.

Коли колонії отримали незалежність від Британії, нові незалежні країни зазвичай використовували англійська прецедент загального права на дату незалежності в якості закону за замовчуванням, щоб перенести в нову націю, в тій мірі, яка не була явно відхилена установчими документами, урядом або парламентом колонії.

Правове регулювання на цих територіях здійснювалось за британським правом відповідно до закону, прийнятому парламентом для колонії. Тільки із отриманням незалежності, або видання «уставного колоніального закону» провінція впроваджувала власне право. Варто зазначити, що країни хоч і отримали можливість самостійного правового регулювання, але майже всі залишилися прибічниками «загального права». Втім, держави в праві модифікувати, змінити під власні вимоги систему права, або здійснювати регулювання завдяки комбінації «нормативного» і «загального права».

Наприклад провінція Квебек, що на сході Канади, регулює суспільні відносини як за допомогою загального права, так і цивільним кодексом Франції. Південна Африка і Шрі Ланка (які слідуєть римсько-голландському законодавству), де існувала стара система цивільного права для дотримання громадянських прав. Гайана і Сент-Люсія також змішали системи загального і цивільного права.

«Jus soli» - основний принцип набуття громадянства в Сполучених Штатах Америки. Після Американської революції 1776 р. одним із перших законодавчих актів, прийнятих кожним з нових незалежних штатів, було прийняття «уставного колоніального закону», який надав юридичну силу існуючого англійського загального права в тій мірі, в якій це законодавство або конституція явно не суперечили новому американському закону [5, 40 с.].

Деякі штати прийняли ці закони в якості законодавчих актів, але інші штати отримали загальне англійське право на підставі положень їх конституції або за рішенням суду. Британські традиції, такі як монархія, були відхилені Конституцією США. Але багато й прийнято, наприклад процедура Habeas Corpus, суди присяжних, парламентаризм та інші правові традиції в сфері громадянських прав і свобод. Всі вони були прийняті в Сполучених Штатах [6, 84 с.]. Важливо відмітити, що елементи англійського

загального права від 1776 р. все ще мають юридичну силу в багатьох юрисдикціях в Сполучених Штатах, тому що вони ніколи не були відхилені американськими судами або законодавчими органами [7, 148 с.].

Громадянство *Ius soli* широко, але далеко не повсюдно доступне в Європі. 19 європейських країн з 33 вивчали присвоєння громадянства *ius soli* або при народженні, або після цього. До середини 2009 року охоплені дослідження 33 країн: Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Молдова, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Великобританія, також США тощо.

Хоча *jus soli* в чистому (або безумовному) вигляді не зустрічається в Європі з моменту його скасування в Ірландії у 2004 р., умовний *jus soli* з'являється у різноманітних формах.

Французький вчений Жерард де Грут виділяє чотири основні форми набуття громадянства за «*jus soli*», наявні в Європі. Вони впорядковані від найсильніших до найслабших: за декларацією, законом або автоматично за конституцією в таких країнах як Бельгії, Фінляндії, Франції, Греції, Італії, Нідерланди, Іспанія та Великобританія; на основі періоду попереднього батьківського проживання в Бельгії, Німеччині, Греції, Ірландії, Португалія та Великобританія; на основі батьківського народження в країні (подвійний *ius soli*) у Бельгії, Франції, Греції, Люксембург, Нідерланди, Португалія та Іспанія; полегшена натуралізація для осіб, народжених в країні в Австрії, Болгарії, Хорватії, Чехії, Республіка, Угорщина, Італія, Португалія, Румунія, Словенія та Іспанія; на Кіпрі, Данії, Естонії, Ісландії, Латвії, Литві немає загальних положень про громадянство «*jus soli*», Молдова, Мальта, Норвегія, Польща, Словаччина, Швеція, Швейцарія та Туреччина [8, 30 с.].

Позитивний ефект від права ґрунту посилюється, коли в країні допускається подвійне громадянство, і зменшується, якщо його немає. Наприклад, Німеччина ілюструє дискримінаційні наслідки спроб об'єднати подвійне громадянство від «*jus soli*». В країні подвійне громадянство на даний момент переноситься дітьми батьків із різних національностей, для громадян ЄС, які набувають німецьке громадянство шляхом натуралізації та третіх громадян тих країн, для яких відмовитися від попереднього громадянства неможливо. Діти двох іноземців, які є громадянами Німеччини за народженням, повинні відмовитися від свого іноземного громадянства у віці від 18 до 23 років, щоб зберегти їх німецьке громадянство [9, 219 с.].

Право ґрунту в багатьох випадках допомагає запобігти безгромадянству. Країни, що приєдналися до Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року, що зобов'язані надавати громадянство особам, народженим на їх території, які в іншому випадку стали б особами без громадянства. Американська конвенція про права людини, так само передбачає, що «Кожна людина має право на громадянство держави, на території якого він народився, якщо він не має права на будь-яку іншу національність» [10, 89 с.].

Таким чином, ця тенденція спрямована на доступність громадянства. За цим принципом воно присвоюється на підставі народження на території держави, де поряд є громадянство батьків. Громадянство по праву землі має перевагу в тому, щоб запропонувати членство в певній політичній спільноті тим, хто має намір жити, розвивати громадянське суспільство, підкорятися його законам та робити свій внесок у суспільство та економіку обраної держави. Це забезпечує спосіб сприяння соціальній інтеграції та демократичній легітимності, зменшенню занепокоєння щодо внутрішнього виключення та дає певну захищеність місця проживання особи.

Наступним основоположним міжнародно-правовим принципом є «**Jus sanguinis**». Це принцип набуття громадянства що означає з латинського «право крові». Громадянство набувається за національністю або етнічною приналежністю одного або обох батьків. Діти при народженні автоматично стають громадянами певної держави, якщо один або обидва їх батьків мають громадянство цієї держави або національну приналежність етнічного, культурного чи іншого походження [11, 26-27с.].

Громадянство по «праву крові» допомагає у випадках подолання безгромадянства, тому що поширюється на дітей, батьки яких не є громадянами держави (міста народження дитини). Достатня умова набуття громадянства – приналежність батьків до діаспори на території держави, де народилася дитина [12, 99 с.].

Батько за принципом «*jus sanguinis*» - це особа, яка набула цього статусу або за законодавством відповідної держави, або за іноземним законодавством, але визнається батьком у цій державі. Не має значення, чи правовий статус батьків ґрунтується на генетичній істині; держава не може обумовлювати набуття громадянства батьківством доказом біологічної істини, якщо ці докази ще не були умовою встановлення батьківства [13].

Цікава справа була вирішена Європейським судом з прав людини з приводу набуття громадянства за «правом крові» [14]. Суд визначив, що громадянство є аспектом ідентичності, в тому числі дитячої, а також взяв до відома той факт, що діти зіткнулися зі значною невизначеністю у їх (повсякденному) житті через їх неможливість отримати французьку національність. Це, ймовірно, негативно вплине на формування власної ідентичності. Суд заперечив проти позиції Французької держави щодо спадкового

права, оскільки діти, народжені з використанням процедури сурогатного материнства, матимуть змогу успадковувати громадянство лише як третя сторона, на відміну від інших дітей. Крім того, якщо батьківство, встановлене за кордоном між дитиною, народженою сурогатною матір'ю з майбутнім батьком, визнане державою громадянства цього батька, дитина повинна мати доступ до громадянства майбутнього батька на тих самих умовах, що і дитина, яка народилася до цього батька [15].

Іншими словами, для набуття громадянства має значення не кров дитини (*sanguinis*), а юридичний зв'язок батьків і держав(и) (*filiatio*). З цієї причини деякі західні науковці використовують термін «*jus filiationis*» замість, на їх думку, старомодного «*jus sanguinis*» [16, 111 с.].

Спочатку всі держави, які передбачали набуття громадянства за «правом крові» застосовували виключно «*jus sanguinis a patre*» (по батьківській лінії). Лише у виняткових обставинах держави застосовували «*jus sanguinis madre*» (за материнською лінією). Наприклад, у випадку дитини, яка народилася поза шлюбом і не була визнана чоловіком. На практиці, більшість дітей мали б таку ж національність, як і батько чи в деяких випадках мати.

Сьогодні, більшість країн світу застосовує «*jus sanguinis*» в своїх конституціях або законах про громадянство. Особливого поширення принцип набув в Європі, Скандинавських Країнах та їх сусідів. Уваги заслуговує принцип набуття громадянства в Ватикані. На відміну від громадянства інших держав, яке засноване або на «*jus sanguinis*» (народження від громадянина, навіть за межами території держави), або на «*jus soli*» (народження на території держави), громадянство Ватикану надається «*jus officii*», а саме на підставі призначення на роботу в певної посади на службі Святого Престолу. Це зазвичай припиняється після припинення повноважень. Громадянство поширюється також на подружжя, батьків і нащадків громадянина за умови, що вони проживають з громадянином [17, 82 с.]. Той, хто втрачає громадянство Ватикану і не має іншого громадянства, автоматично стає громадянином Італії, як це передбачено в Латеранському договорі [18].

На думку В.О. Буккевича, «право крові або *jus sanguinis* — набуття особою при народженні, незалежно від місця її народження, громадянства тієї держави, громадянами якої є її батьки. Застосовується здебільшого в законодавстві тих держав, які зацікавлені в скороченні еміграції» [19, 611 с.]. На нашу ж думку, цей принцип навпаки дає поштовх для еміграції, через кровний зв'язок із батьками-громадянами відповідної держави. Однак з точки зору вирішення проблем безгромадянства осіб, цей принцип має перевагу над «правом ґрунту». Народження дитини від батьків-громадян держави, що застосовує «право крові», на території держави, в якому діє «право ґрунту», може привести до появи у такої дитини подвійного громадянства, тоді як народження дитини у батьків-громадян держави, що застосовує «право ґрунту», на території держави застосовує «право крові», може зробити таку дитину особою без громадянства.

Висновки. В сучасному конституційному праві зарубіжних країн панують два принципи. «*Jus soli*» - це принцип, поширений в країнах Латинської Америки, Азії, деяких океанічних країнах та Північної Америки. Згідно з ним громадянство набувається в територіальній юрисдикції країни. Принцип «*Jus Soli*» не завжди абсолютний. Іноді країни з законами «права ґрунту» вимагають законного проживання в країні, перш ніж влади будуть дотримуватися це право, наприклад в Камбоджі або Таїланді. Іноді закони «*jus soli*» діють лише до одного покоління, наприклад, в деяких країнах Близького Сходу, де дитина, що народилася на цій території, отримує громадянство тільки в тому випадку, якщо батько дитини (незалежно від національності) народився на тій же території, а іноді «*jus soli*» буде обмежено за віком. «**Право крові**» (*jus sanguinis*), це принцип заснований на тому, що громадянство набувається від своїх батьків незалежно від місця їх народження. Це зазвичай характерно для більшої частини Азії і Європи і окремих частин Африки. Ця форма громадянства є більш етноцентрична, вирішує проблеми безгромадянства, але у більшості випадків призводить до появи в подвійного громадянства.

Відмітимо, що дедалі більше країн приймає закони про громадянство, які поєднують обидва цих принципи. Хоча спочатку країни часто брали правила «*jus soli*» або «*jus sanguinis*», останнім часом багато країн змінили свою політику, з тим щоб перейти до іншого підходу. У 1999 році Німеччина значно реформувала свій закон про громадянство, заснований на «*jus sanguinis*», надавши іноземцям, протягом багатьох років проживають в Німеччині, і особливо народженим в країні дітям іноземців, можливість отримати громадянство Німеччини. Навпаки, такі країни, як Сполучене Королівство, посилили правила «*jus soli*» і не надають автоматично громадянство людям, народженим на території країни. За міжнародним звичаєм кожна суверенна держава зазвичай має право вільно визначати, кого воно визнає «своїми громадянами», а кого іноземцями. Згідно до вищевказаних звичаїв, можуть бути застосовані норми статутного права, корпоративної етики, ділового обороту, прецедентного права або комбінації із них. У деяких випадках визначення може регулюватися публічним міжнародним правом – наприклад, договорами та Європейською конвенцією про громадянство [20, 134 с.].

Що ж стосується України, то законодавець об'єднав два вищевказані принципи. Згідно до ст. 3 Закону України про громадянство, належність до громадянства України мають: 1) усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 року) постійно проживали на

території України; 2) особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України» (13 листопада 1991 року) проживали в Україні і не були громадянами інших держав; 3) особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13 листопада 1991 року і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України», та діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України; 4) особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України [21].

ЛІТЕРАТУРА

1. Baylis, J. & Smith, S. 2001. Globalization of world politics. Introduction to international relations. Oxford University Publishing House. (125p.)
2. Янковський С. А. Міжнародно-правові аспекти інституту громадянства у контексті європейської правової традиції / С. А. Янковський. // Форум права. – 2011. – №3. – С. 909.
3. Brubaker, 1992. Citizenship and nationality in France and Germany. (EUA): Harvard Publishing House. (43p.)
4. Langbeinit, John X.; Lerner, Renee Lettow; Smith, Bruce P. (2009). The history of common law: the development of Anglo-American legal institutions. New York: Aspen Publishing House. (71-72)
5. Lammy, Glenn J.; Chang, James (December 17, 2004) "The Michigan High Court ruling offers positive guidance on challenges to law enforcement reform." Legal basis. Washington Law Foundation. (19p.-46p.).
6. Joppke, Christian, Immigration and Nationality; United States, Germany and Great Britain, Oxford, Oxford University Press, 1999, p.101
7. Milestones! 200 Years of American Law: Milestones in Our Legal History. By Jethro Koller Lieberman. Published by West, 1976. Original from the University of California. Digitized Jun 11, 2008. (148p.)
8. Wink, M.; de Groot, G.R. (2010). Birth citizenship: trends and rules in Europe. RSCAS / EUDO-CIT-Comp Comparative Report. 2010/8. Florence: EUDO Citizenship Observatory. p. (30).
9. Lung-chu Chen, Introduction to Contemporary International Law: A Politically Oriented Perspective (Oxford University Press, 2015), p. 223
10. Ivan Shearer and Brian Opeskin, "Nationality and statelessness" Fundamentals of International Migration Law (eds. Brian Opeskin, Richard Perruchud and Gillinne Redpat Cross: Publisher of the University of Cambridge, 2012), p. 99
11. Kostakopulu, Dora (2008). The Future of Citizenship Management. Cambridge University Publishing House. Pp. 26-27.
12. Wink, Martin Peter; de Groot, Gerard-Renee (November 2010). Citizenship by Birth: Trends and Rules in Europe. Florence: European University Institute. Paragraph 35.
13. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи 13/2009, Принцип 10
14. Case of Mennesson v. France and Labassi v. France: Surrogate motherhood across the border, 26 June 2014.
15. Рекомендація ООН 2009/13, принцип 11, а також п. 32 пояснювальної записки до цієї рекомендації.
16. Vauböck R, de Groot D, Ersbøll E (2015) Bloodlines and accessory: time to give up ius sanguinis? GLOBALCIT, 02/09/2018. (301p.)
17. Al Pellegrino Cattolica: Vatican Gardens. 2008 Al Pellegrino Cattolico srl Via di Porta Angelica (S.Pietro) I- 00193 Roma, Italy. (81-83p)
18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://visnews-en.blogspot.com/2011/03/law-on-citizenship-residency-and-access.html>] дата доступу 10.12.2019
19. О. В. Буткевич. Право крові // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004. – Т.2 – 812с
20. Gerard-Rene de Groot, Citizenship Law, in the ELGARIAN ENCYCLOPEDIA OF COMPARATIVE LAW 476-492,479 (Jan Smiths ed., 2006). (189с.)
21. Про громадянство України [Текст] : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

REFERENCES

1. Baylis, J. & Smith, S. 2001. Globalization of world politics. Introduction to international relations. Oxford University Publishing House. (125p.)
2. Jankovskij S. A. Mizhnarodno-pravovi aspekti institutu gromadjanstva u konteksti evropejs'koї pravovoї tradicii / S. A. Jankovskij. // Forum prava. – 2011. – №3. – S. 909.
3. Brubaker, 1992. Citizenship and nationality in France and Germany. (EUA): Harvard Publishing House. (43p.)
4. Langbeinit, John X.; Lerner, Renee Lettow; Smith, Bruce P. (2009). The history of common law: the development of Anglo-American legal institutions. New York: Aspen Publishing House. (71-72)
5. Lammy, Glenn J.; Chang, James (December 17, 2004) "The Michigan High Court ruling offers positive guidance on challenges to law enforcement reform." Legal basis. Washington Law Foundation. (19p.-46p.).
6. Joppke, Christian, Immigration and Nationality; United States, Germany and Great Britain, Oxford, Oxford University Press, 1999, p.101
7. Milestones! 200 Years of American Law: Milestones in Our Legal History. By Jethro Koller Lieberman. Published by West, 1976. Original from the University of California. Digitized Jun 11, 2008. (148p.)
8. Wink, M.; de Groot, G.R. (2010). Birth citizenship: trends and rules in Europe. RSCAS / EUDO-CIT-Comp Comparative Report. 2010/8. Florence: EUDO Citizenship Observatory. p. (30).
9. Lung-chu Chen, Introduction to Contemporary International Law: A Politically Oriented Perspective (Oxford University Press, 2015), p. 223

10. Ivan Shearer and Brian Opeskin, "Nationality and statelessness" *Fundamentals of International Migration Law* (eds. Brian Opeskin, Richard Perruchud and Gillinne Redpat Cross: Publisher of the University of Cambridge, 2012), p. 99
11. Kostakopulu, Dora (2008). *The Future of Citizenship Management*. Cambridge University Publishing House. Pp. 26-27.
12. Wink, Martin Peter; de Groot, Gerard-Renee (November 2010). *Citizenship by Birth: Trends and Rules in Europe*. Florence: European University Institute. Paragraph 35.
13. Rekomendacija Komitetu ministriv Radi Evropi 13/2009, Princip 10
14. Case of *Mennesson v. France* and *Labassi v. France*: Surrogate motherhood across the border, 26 June 2014.
15. Rekomendacija OON 2009/13, princip 11, a takozh p. 32 pojasnjuval'noï zapiski do ciči rekomendacii.
16. Bauböck R, de Groot D, Ersbøll E (2015) Bloodlines and accessory: time to give up ius sanguinis? *GLOBALCIT*, 02/09/2018. (301p.)
17. Al Pellegrino Cattolica: Vatican Gardens. 2008 Al Pellegrino Cattolico srl Via di Porta Angelica (S.Pietro) I- 00193 Roma, Italy. (81-83p)
18. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: [<http://visnews-en.blogspot.com/2011/03/law-on-citizenship-residency-and-access.html>] data dostupu 10.12.2019
19. O. V. Butkevich. *Pravo krovi // Ukraïns'ka diplomatichna enciklopedija: U 2-h t. / Redkol.: L. V. Gubers'kij (golova) ta in. – K.: Znannja Ukraïni, 2004. – T.2 – 812c*
20. Gerard-Rene de Groot, *Citizenship Law, in the ELGARIAN ENCYCLOPEDIA OF COMPARATIVE LAW* 476-492,479 (Jan Smiths ed., 2006). (189c.)
21. Pro gromadjanstvo Ukraïni [Tekst] : Zakon Ukraïni vid 18 sich. 2001 r. № 2235-III // Vidom. Verhov. Radi Ukraïni. – 2001. – № 13. – St. 65.